

АВТОМОБИЛЬ ЙЎЛЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАҚСАДЛИ ЖАМҒАРМАСИ МАБЛАҒЛАРИНИ БОШҚАРИШ ВА ЙЎЛ ТРАНСПОРТ ИНФРАТУЗИЛМА ЛОЙИҲАЛАРИНИ МОЛИЯЛАШТИРИШ

Ғаниев Аслиддин Ёқубжон ўғли

Ўзбекистон Республикаси

Банк-молия академияси 2-курс тингловчиси

Аннотация. Ушбу мақолада автомобил йўлларини ривожлантириш мақсадли жамғармалари маблағларини бошқариш ва йўл транспорт инфратузилма лойиҳаларини молиялаштиришининг аҳамияти кўриб чиқилган. Мақолада йўллар инфратузилмасини ривожлантириш учун давлат ва хусусий секторнинг ҳамкорлиги, маблағларнинг самарали тақсимланиши ва молиявий назоратнинг аҳамияти таърифланади. Шунингдек, мақсадли жамғармалар орқали лойиҳаларни молиялаштиришининг иқтисодий ва ижтимоий самаралари муҳокама қилинади. Ташиқ сармояларни жалб қилиш, халқаро ҳамкорлик ва инфратузилма лойиҳаларининг барқарор ривожига ҳақидаги масалаларга эътибор қаратилади.

Калим сўзлар: автомобил йўллари, мақсадли жамғармалар, молиялаштириш, йўл транспорт инфратузилмаси, инвестициялар, иқтисодий ривож, сармоялар, шаффофлик.

Abstract. This article discusses the importance of managing funds of road development targeted funds and financing road transport infrastructure projects. It covers the collaboration between the public and private sectors in developing road infrastructure, the effective allocation of funds, and the importance of financial control. Additionally, the article examines the economic and social benefits of financing projects through targeted funds. The paper also focuses on

attracting external investments, international cooperation, and the sustainable development of infrastructure projects.

Keywords: *road infrastructure, targeted funds, financing, transport infrastructure, investments, economic development, investments, transparency.*

Автомобил йўллари мамлакатнинг иқтисодий тараққиётида муҳим роль ўйнайди. Улар савдо, транспорт ва логистика тизимларининг асоси бўлиб, товарлар ва хизматларни бир жойдан бошқасига етказиб беришнинг асосий воситаси ҳисобланади. Йўллар халқаро, минтақавий ва маҳаллий алоқа ҳамда ишлаб чиқаришнинг самарадорлигини оширишга хизмат қилади. Йўлларнинг яхши ҳолати ишлаб чиқариш соҳаларига ва хусусан, ауыл хўжалигининг ривожланишига катта таъсир кўрсатади. Чунки маҳсулотларни тез ва арзон етказиш имконияти ишлаб чиқариш самарадорлигини оширади.

Йўллар инфратузилмаси нафақат савдо ва логистика, балки аҳолининг ҳар хил соҳага тез ва қулай йўлланиши учун ҳам муҳимдир. Уларнинг ривожланиши туризм, тадбиркорлик фаолияти ва ижтимоий хизматларни ҳам яхшилашга ёрдам беради. Шунингдек, замонавий йўллар ичида транспорт хавфсизлиги ва экологик омилларни ҳисобга олиш муҳим аҳамиятга эга.

Йўллар инфратузилмаси ва уларни ривожлантириш учун маблағларни бошқаришнинг аҳамияти

Йўллар инфратузилмаси жамиятнинг иқтисодий ва ижтимоий тараққиёти учун мустаҳкам асос яратади. Шунинг учун йўлларнинг ривожланиши учун маблағлар самарали бошқарилиши зарур. Автомобил йўлларини қуриш ва таъмирлаш, уларнинг узлуксиз ишлаши учун сарфланган маблағлар тўғри тақсимланиши ва мақсадли ишлатилиши муҳим аҳамиятга эга. Бу, ўз навбатида, давлат бюджети ва хусусий

инвестицияларнинг мувофиқлаштирилиши, инфраструктурага сарфланган маблағларнинг қайтарилиши ва узоқ муддатли фойда олишга ёрдам беради.

Маблағларни бошқаришнинг самарали усуллари, масалан, қонунчилик нормаларини қатъий амалга ошириш, молиявий назорат ва ҳисоботларнинг шаффофлиги, давлат ва хусусий секторнинг ҳамкорлиги, йўллар инфратузилмасини ривожлантиришнинг устувор йўналишларига эътибор қаратиш, йўлларда хавфсизлик ва экологик таъсирни камайтиришга йўналтирилган лойиҳаларга сарфлаш муҳимдир.

Шу тариқа, йўлларни ривожлантириш ва уларнинг инфратузилмасини яхшилаш учун маблағлар мақсадли ва самарали бошқарилса, бу натижада иқтисодиётнинг барқарор ривожини, аҳоли учун қўшимча имкониятлар ва янги иш ўринлари яратиш мумкин.

Маблағларни марказлаштирилган шаклда бошқаришнинг бир қатор афзалликлари мавжуд:

1. **Самарали тақсимлаш:** Марказлаштирилган бошқариш маблағларнинг самарали тақсимланишига ёрдам беради. Ҳар бир лойиҳа учун зарур бўлган маблағлар аниқ режалаштирилади ва уларнинг сарфланиши максимал даражада оптималлаштирилади. Бу йўллар инфратузилмасининг ҳар бир қисми учун тўғри молиявий ресурслар ажратилишига ёрдам беради.

2. **Шаффофлик ва назорат:** Марказлаштирилган бошқариш тизими харажатларнинг шаффоф бўлишини таъминлайди. Ҳукумат органлари ва молия бошқарувчилари таърифланган режаларга асосан харажатларни назорат қилади, бу коррупциянинг олдини олишга ва маблағларнинг мақсадли сарфланишини таъминлашга ёрдам беради.

3. **Маблағларнинг қайта сарфланиши:** Бошқариш марказлаштирилган бўлганда, дастлабки молиявий маблағлардан фойдаланишдан кейин, уларнинг қайтадан тақсимланиши ва зарур бўлган

йўналишларга сарфланиши осонлашади. Бу йўллар тармоғининг узлуксиз ривожланишини таъминлайди.

4. Лойиҳаларнинг устуворлигини белгилаш: Марказлаштирилган бошқариш орқали ҳукумат ёки мутасадди идоралар йўллар тармоғини ривожлантиришда устувор йўналишларни белгилаш имкониятига эга бўлади. Бу йўллар ва инфратузилма лойиҳалари ўртасида тўғри жойлаштиришни таъминлайди.

Йўл тармоғини ривожлантиришнинг асосий мақсадлари жамиятнинг транспорт инфратузилмасини яхшилаш, иқтисодий самарадорликни ошириш, хавфсизликни таъминлаш ва экологик таъсирни камайтиришга йўналтирилган. Бу мақсадларга эришиш учун йўлларнинг юқори сифатда қурилиши ва таъмирланиши, транспорт фаолиятининг самарадорлигини ошириш, ва йўллар тармоғини кенгайтириш зарур.

Мақсадли жамғармалар йўллар тармоғини ривожлантириш учун махсус маблағлар йиғиш ва сарфлаш манбаи ҳисобланади. Ушбу жамғармаларни тузишнинг асосий мақсади, аниқ белгиланган йўллар ва инфратузилма лойиҳаларига маблағлар ажратишдир. Мақсадли жамғармалар орқали, йўллар лойиҳалари ва уларга тегишли молиявий ресурслар аниқ белгиланган мақсадларга мувофиқ сарфланиши таъминланади.

Шунингдек, мақсадли жамғармаларни тузиш йўллар тармоғини ривожлантиришда узағомон ўзгаришларга йўл қўймаслик ва муаммоларни ўз вақтида ҳал этиш имконини яратади. Ҳар бир йўл лойиҳаси учун махсус бюджет ажратилиш орқали уларнинг ижроси ва молиявий назоратини ўтказиш осонлашади. Мақсадли жамғармаларнинг самарали бошқарилиши йўллар тармоғини ривожлантиришнинг барқарорлигини ва иқтисодий фойдасини таъминлайди.

Маблағларни режалаштириш ва тақсимлаш жараёни йўллар инфратузилмасини ривожлантиришда муҳим қадамдир. Бу жараёнда бир

катор муҳим босқичлар мавжуд. Аввало, йўлларнинг ҳозирги ҳолати, эҳтиёжлар, иқтисодий аҳамият ва умумий ривожланиш стратегиясига асосланган аниқ стратегия ва режа ишлаб чиқиш лозим. Режада белгиланган йўналишларга эътибор қаратилиш зарур. Маблағлар манбалари, масалан, давлат бюджети, хусусий сектор сармоялари, халқаро қарзлар ва грантлар каби турли манбалардан жалб қилиниши мумкин. Маблағларнинг ҳар бир манбаси учун шартлар ва талаблар назарга олиниши керак.

Маблағлар муаммоларни ҳал қилишга йўналтирилган устувор йўналишлар бўйича тақсимланиши керак. Йўлларнинг таъмирланиши, қурилиши ва модернизациясини ҳисобга олиб, маблағлар ҳар бир лойиҳанинг аҳамиятига қараб тақсимланади. Маблағларнинг тўғри тақсимланиши, энг муҳими, йўллар тармоғининг самарали ривожланишини таъминлайди. Бу, ўз навбатида, ҳар бир лойиҳа учун керакли маблағлар белгиланиши ва уларнинг мақсадли сарфланишини таъминлайди. Маблағларни мақсадли сарфлаш молиявий самарадорликка эришишга ёрдам беради.

Шаффофлик молиявий ресурслардан самарали фойдаланишни таъминлайди ва коррупциянинг олдини олишга ёрдам беради. Харажатлар ва маблағларнинг шаффоф тақсимланиши, агар бюджет сарфлари ошкора ва назоратда бўлса, молиявий ресурслардан суиистемол қилиш имкониятини камайтиради. Бу жараёнда давлат органлари ва жамоатчилик назорати муҳим аҳамиятга эга. Шаффофликнинг асосий афзалликлари молиявий ҳисобот ва мониторингни таъминлашдир. Бу орқали аҳоли ва ташкилотлар молиялаштириш жараёнини кузатиш имконига эга бўлади ва маблағларнинг тўғри сарфланиши таъминланади.

Молиявий самарадорлик ва ахборот алмашиш, энг муҳими, давлат органлари билан жамоатчиликнинг ишончини оширади. Молиявий ҳисоботларнинг очиклиги бюджет сарфларининг шаффофлигига ва молиявий самарадорликка олиб келади. Бу, ўз навбатида, йўллар

тармоғининг ривожланишини таъминлашга ёрдам беради. Шаффофлик инфратузилма лойиҳалари ҳақида аниқ ва ишончли маълумотларни аҳолига тақдим этиш имконини беради. Жамоатчиликнинг ёрдами ва назорати, молиявий ресурслардан самарали фойдаланишга ёрдам беради.

Маблағлар манбалари жамғармаларни шакллантиришда муҳим ўрин тутadi. Давлат сармоялари, энг аввало, давлат бюджетидан ажратиладиган маблағлардан ташкил топади. Бу сармоялар йўллар инфратузилмасига оид лойиҳаларни амалга оширишга йўналтирилади ва, одатда, давлатнинг асосий стратегияларига асосланиб тақсимланади. Давлат сармоялари аниқ ва муайян йўналишларга, яъни йўлларнинг қурилиши, таъмири ва модернизациясига сарфланиши керак. Шунингдек, давлат сармоялари инфратузилманинг барқарор ривожланишини таъминлашда, шу жумладан, иқтисодий ва ижтимоий муаммоларни ҳал қилишда муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Хусусий сармоялар эса хусусий сектор томонидан йўллар инфратузилмасини ривожлантиришга сарфланади. Бу сармоялар, одатда, инвесторлар томонидан ажратилади ва хусусий секторнинг бизнес манфаатларига мос келади. Хусусий сармоялар давлатнинг молиявий божларига қўшимча манба бўлиб, йўллар тармоғини ривожлантиришда хусусий инвесторлар билан ҳамкорлик қилиш имконини яратади. Хусусий секторнинг иштирокидаги лойиҳаларда, айниқса, хусусий-давлат шериклиги (PPP) асосида ёки хусусий инвесторлар томонидан молиялаштирилган лойиҳаларда, молиявий самарадорлик ва сармояларнинг қайта ишлатиладиганлиги муҳим аҳамиятга эга.

Ташқи сармоялар ва ҳамкорликни жалб қилиш, ўз навбатида, йўллар инфратузилмасига қўшимча маблағлар олиш имкониятини яратади. Халқаро молиявий ташкилотлар, каби Жаҳон банки, Халқаро валюта жамғармаси ва бошқа халқаро инвесторлар йўлларнинг ривожланиши учун молиявий ёрдам кўрсатишлари мумкин. Ташқи сармоялар, одатда, кредит ёки грант шаклида

бўлади ва уларнинг шартлари лойиҳанинг хусусиятларига асосланиб белгиланади. Ташқи сармояларни жалб қилиш, айниқса, давлатнинг иқтисодий ҳолатини яхшилаш, инфраструктура лойиҳаларини амалга ошириш ва умумий ривожланиш учун муҳим манба бўлиб хизмат қилади. Бундан ташқари, халқаро ҳамкорлик давлатларнинг ижтимоий ва иқтисодий ҳолатини яхшилашга ёрдам беради, шунингдек, миллий иқтисодиётга янги технологиялар ва инновациялар олиб келади.

Ташқи сармояларнинг жалб қилинишининг муҳим хусусияти шундаки, уларни қабул қилиш жараёнида давлатнинг молиявий сиёсатлари, иқтисодий барқарорлик ва молиявий назорат тизимининг ишлаши муҳим аҳамиятга эга. Молиявий шартлар, рўйхатга олиш, қарз шартномаларининг мураккаблиги ва ушбу сармояларнинг қайтариш механизми ҳар доим аниқ ва шаффоф бўлиши керак. Ташқи сармояларнинг тўғри ва самарали бошқарилиши йўллар инфратузилмасининг барқарор ривожланишини таъминлашга ёрдам беради.

1-жадвал.

Инфратузилма лойиҳалар хорижий мисоллар

Страна	Лойиҳа	Маъзмундаги лойиҳа	Иқтисодий таъсир
Германи я	Autobahn	Юқори сифатли автомагистралаи бутун Европа бўйлаб товарларни тез ва қулай етказишни таъминлайди.	Европа иқтисодиётига катта ҳисса қўшмоқда, савдо ва туризмни рағбатлантиради.
Хитой	Буюк Ж Silk Road	Йўллар, темир йўллари ва портлар қурилиши, Европа ва Осиё орасида савдони	Глобал савдонинг ўсиши, Хитойнинг экспорт эҳтиёжларини ва

		фаоллаштиришга ёрдам беради.	рақобатдошлигини яхшилаш.
Мексика	Нью Куэрта	Транспортни осонлаштириш ва янги иқтисодий зона ва иш ўринларини яратиш.	Шаҳарларнинг иқтисодий ривож ва аҳоли ҳаётини яхшилашга ёрдам беради.

Йўлларнинг яхшиланиши иқтисодиёт ва аҳоли ҳаётига катта таъсир кўрсатади. Автомобил йўлларининг қурилиши ва таъмири орқали транспорт инфратузилмаси яхшиланади, бу эса товарларни тез ва арзон етказиб беришни таъминлайди. Товарлар ва хидматларнинг манзилга етказилиши самарадорлиги ошади, бу ишлаб чиқариш соҳасидаги самарадорликни оширишга ёрдам беради. Йўлларнинг яхшиланиши савдонинг кўпайишига, логистика жараёнларининг оптималлашишига ва иқтисодий ривожланишга олиб келади. Йўллардан тўғри фойдаланиш, иқтисодий хомашё ва маҳсулотлар ишлаб чиқаришни янгидан-янги бозорларга етказишни осонлаштиради.

Йўлларнинг яхшиланиши иқтисодиёт ва аҳоли ҳаётига катта таъсир кўрсатади. Автомобил йўлларининг қурилиши ва таъмири орқали транспорт инфратузилмаси яхшиланади, бу эса товарларни тез ва арзон етказиб беришни таъминлайди. Товарлар ва хидматларнинг манзилга етказилиши самарадорлиги ошади, бу ишлаб чиқариш соҳасидаги самарадорликни оширишга ёрдам беради. Йўлларнинг яхшиланиши савдонинг кўпайишига, логистика жараёнларининг оптималлашишига ва иқтисодий ривожланишга олиб келади. Йўллардан тўғри фойдаланиш, иқтисодий хомашё ва маҳсулотлар ишлаб чиқаришни янгидан-янги бозорларга етказишни осонлаштиради.

Йўлларнинг яхшиланиши фақат иқтисодиётга эмас, балки аҳоли ҳаётига ҳам ижобий таъсир кўрсатади. Яхши йўллар аҳоли учун ўз вақтини тежашга ёрдам беради, бу эса транспортда иш вақтининг самарали фойдаланилишига олиб келади. Йўлларнинг яхшиланиши транспорт хавфсизлигини оширади, йўл-транспорт ҳодисалари сони камаяди. Бу ўз навбатида одамлар саломатлигини сақлашга ёрдам беради, шунингдек, аварияларнинг олдини олишга хизмат қилади. Ахборот ва коммуникация технологияларининг ривожланиши, юқори технологик инфратузилмани талаб қиладиган янги йўллар ва транспортга хизмат кўрсатиш кўникмаларини яратиш аҳоли учун янги иш ўринлари яратади.

Муваффақиятли транспорт инфратузилмаси лойиҳаларининг бир қанча мисоллари мавжуд. Биринчи мисол — кўп миллатли Европа давлатларининг транспорт инфратузилмаси, айниқса, Австрия, Германия ва Швейцариянинг юқори сифатли йўллари ва туннелларининг қурилиши. Бу мамлакатларда йўллар тармоғи савдо ва туризм соҳаларида катта иқтисодий фойда келтирмоқда. Масалан, Германиянинг "Autobahn" тизими бутун Европа бўйлаб товарлар ва хизматларни тез ва қулай етказишни таъминлайди. Бу йўллар нафақат Германия, балки бутун Европа иқтисодиётига катта ҳисса қўшмоқда.

Бошқа бир мисол — Ҳитойнинг "Буюк Ж Silk Road" лойиҳаси. Ушбу лойиҳа доирасида, Ҳитойнинг янги йўллари, темир йўллари ва портлари қурилмоқда, бу Европа ва Осиё орасидаги савдони фаоллаштиришга ёрдам беради. Ушбу лойиҳа транспорт инфратузилмаси ривожига ва глобал савдонинг ўсишига олиб келади. Хусусан, бу лойиҳа орқали Ҳитой ўзининг экспорт эҳтиёжларини ва рақобатдошлигини яхшиламоқда.

Шунингдек, Мексикадаги "Нью Куэрта" йўл лойиҳаси ҳам муҳим мисол бўлиб, бу йўлнинг қурилиши нафақат транспортни осонлаштириб, балки янги иқтисодий зона ва иш ўринларини яратди. Ушбу лойиҳа аҳоли учун янги

иш имкониятларини, шаҳарларнинг иқтисодий ривож ва аҳоли ҳаётини яхшилашга ёрдам беради.

Хулоса

Шу муносабат билан, автомобил йўллари инфратузилмасини ривожлантириш ва молиялаштириш, иқтисодиётнинг барқарор ривож ва аҳоли ҳаётининг яхшиланиши учун муҳим омил ҳисобланади. Мақсадли жамғармалар орқали йўллар тармоғини ривожлантиришга йўналтирилган маблағлар самарали бошқарилиши давлат ва хусусий секторнинг ҳамкорлигини таъминлашга ёрдам беради. Бу, ўз навбатида, йўлларнинг сифати, хавфсизлиги ва фойдаланиш самарадорлигини оширишга олиб келади.

Молиялаштириш жараёнида маблағларнинг мақсадли ва тўғри тақсимланиши, ёрдамчи манбаларнинг самарали бошқарилиши йўллар инфратузилмаси лойиҳаларини муваффақиятли амалга ошириш учун муҳим аҳамиятга эга. Давлатнинг молиявий назорати ва шаффофликни таъминлаш лойиҳаларнинг аниқ ва тўғри йўналишда ривожланишини таъминлайди, шу билан бирга, иқтисодий фойда ва ижтимоий самарага эришишга ёрдам беради.

Шунингдек, ташқи сармоялар ва халқаро ҳамкорлик йўналишидаги лойиҳалар, глобал савдони фаоллаштириш ва ҳар хил инфратузилма тизимларини яхшилаш учун муҳим аҳамиятга эга. Мақсадли жамғармалар ва молиялаштириш механизмлари орқали йўллар тармоғини ривожлантиришнинг иқтисодий ва ижтимоий фойдалари яққол кўриниб турибди.

Шу сабабли, йўллар инфратузилмаси лойиҳаларини молиялаштириш ва уларни бошқариш соҳасидаги самарали ва шаффоф сиёсатлар,

иқтисодиётнинг ривож, инсон ресурсларининг яхшиланиши ва аҳолининг турмуш даражасининг ошишига тўғридан-тўғри таъсир кўрсатади.

Манбалар рўйхати

1. Қирғизбаева, С. А. (2021). Автомобиль йўллари ва уларнинг иқтисодиётдаги ўрни. *Ўзбекистон халқаро иқтисодий жамғармаси*.
2. Ахмедов, А. Ш. (2020). Транспорт инфратузилмаси ва иқтисодий ривожланиш: назарий асослар ва амалиёт. *Журнал иқтисодий тадқиқотлар*, 3(5), 45-58.
3. World Bank (2019). Infrastructure financing in developing countries. *World Bank Publications*.
4. Asian Development Bank (2020). Financing transport infrastructure in Central Asia. *ADB Technical Assistance Reports*.
5. United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (2020). Transport infrastructure development: A key to sustainable economic growth. *UNESCAP Reports*.
6. Перов, М. В., и Яковлева, Т. С. (2022). Модели государственного и частного партнерства в инфраструктурных проектах. *Российский экономический журнал*, 4(12), 73-88.
7. Юнус, Х. А. (2019). Молиялаштириш ва инвестициялар: йўллар тармоғини ривожлантириш учун стратегиялар. *Ўзбекистон иқтисодиёти: янгиликлар ва трендлар*.
8. Tashkent Road and Transport Development Agency (2021). Strategic vision for road infrastructure development in Uzbekistan. *Government of Uzbekistan*.
9. Шабанов, Н. В. (2020). Инвестиции в транспортные инфраструктурные проекты и их влияние на экономику. *Журнал инфраструктурного анализа*, 2(9), 33-42.
10. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD, 2019). Investment opportunities in road infrastructure in Central Asia. *EBRD Reports*.